

ISSN 1961-9472

ISSN en ligne 2257-8404

Çeviride yaratım: yeniden yazma, yeniden yaratım, çevirmen yazar

İlhami Sığırıcı

Faculté de langues étrangères,

Université de Sciences Sociales d'Ankara, Turquie

ilhamsigirci@asbu.edu.tr

Reçu le 15-05-2020 / Évalué le 14-06-2020 / Accepté le 24-07-2020

Création dans la traduction : réécriture, récréation, traducteur auteur

Résumé

L'action de traduction remonte à des siècles. Lorsque l'on considère le développement de cette action dans le processus historique, on constate qu'il y a de grands développements dans de nombreux domaines différents et qu'il existe des études considérables aussi bien sur les stratégies que les méthodes de traduction. Par ailleurs, avec le développement des technologies de l'information et de la communication, les outils de traduction assistée par ordinateur se sont considérablement améliorés. Comme conséquence naturelle de cela, des programmes de traduction automatique ont été développés, apportant d'importantes contributions aux traducteurs. Cependant, en plus de tous ces développements, un nombre très limité d'études ont été menées sur le rôle et la fonction du traducteur qui réalise, au fait, l'acte de traduction. La créativité et donc la subjectivité du traducteur ne se voient guère incluses dans l'action de traduction. Car, une perspective plutôt structuraliste domine les études en la matière et la créativité et le traducteur n'ont pas autant fait l'objet d'études de recherches depuis longtemps. Par conséquent, dans le cadre de cette étude, on analyse le rôle du traducteur dans le processus de traduction créative, tout en abordant les concepts de création, de réécriture, de récréation et d'écrivain traducteur en traduction. L'objectif principal est d'étudier comment la création est abordée dans les théories de traduction, de comparer le traducteur avec l'auteur et faire une analyse sur le produit de traduction en relation avec la création ou la récréation.

Mots-clés : création dans la traduction, récréation, réécriture, traducteur auteur, théories de traduction

Özet

Çeviri eylemi oldukça eskiye dayanır. Bu eylemin tarihsel süreç içerisinde gelişimini göz önünde bulundurduğumuzda çok farklı alanlarda büyük gelişmelerin olduğu görülür. Çeviri stratejileri ve yöntemleri konusunda da oldukça kayda değer çalışmaların olduğunu söyleyebiliriz. Bunun dışında günümüzde bilgi ve iletişim

teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilgisayar destekli çeviri araçları da önemli ölçüde gelişir. Bunun doğal sonucu olarak çeviri eyleminde çevirmene önemli katkılar sağlayacak otomatik çeviri programları geliştirilmiştir. Ancak bütün bu gelişmelerin yanında, çeviri eyleminin temel yürütücüsü olan çevirmenin rolü ve işlevi konusunda çok sınırlı sayıda çalışma yürütülmüştür. Çeviri eyleminde yaratıcılığa, dolayısıyla çevirmenin öznelliğine neredeyse hiç yer verilmemiştir. Çeviri çalışmalarında daha çok yapısalcı bakış açısı egemen olmuştur. Bu yüzden yaratıcılık ve çevirmen uzun süre araştırma konusu yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışma kapsamında, çeviride yaratım, yeniden yazma, yeniden yaratım ve çevirmen yazar kavramları ele alınarak çevirmenin yaratıcı çeviri sürecindeki işlevi incelenmiştir. Buradaki temel amaç çeviri kuramlarında yaratımın nasıl ele alındığı ve çevirmenle yazarın karşılaştırılması ve ortaya çıkan çeviri ürününün kuramsal açıdan incelenmesidir.

Anahtar sözcükler: çeviride yaratım, yeniden yaratım, yeniden yazma, çevirmen yazar, çeviri kuramları

Creation in translation: rewriting, recreating, translator author

Abstract

Translation is traced back for centuries. When the development of translation throughout history is considered, it can be observed that there are significant developments taken place in various fields such as the studies conducted on translation strategies and methods. Moreover, with the development of information and communication technologies in recent years, computer-aided translation tools have improved considerably. As a natural consequence of this, machine translation programs have been developed which help translators during the translation process. Despite these developments, a very limited number of studies have been conducted on the role and function of translators who are the major actors in translation processes. The issue of translators' creativity and subjectivity has rarely been focused on in these studies. Because of the dominance of structural points of view in the translation studies, the issue of translators' creativity and subjectivity has not been elaborated as a subject of research for a long period of time. Thus, this study investigates the role of translators by taking into consideration the concepts of creation, rewriting, recreating and translator-author. The main aim of this study is to reveal the ways how the concept of creation is elaborated in translation theories, compare the translator with the author, and to analyze the translation product in relation to creation or re-creation.

Keywords: creation in translation, recreation, rewriting, author translator, translation theories

Giriş

Çeviriye sadece dilbilimsel bakış açısıyla yaklaşmak çeviri eyleminin sadece sözcüksel kavramlaştırılmasına yol açar. Bu bakış açısı dilsel göstergeyi sadece

mutlak bir değer olarak gören yapısalcı dilbilimin bakış açısıdır. Bu durumda sözcük kesin anlamsal bir bütün olarak değerlendirilir. Bu da çeviri eyleminde yaratıcılığa, dolayısıyla çevirmenin öznelliğine neredeyse hiç yer vermez. Bu yüzden her iki kavram da çeviri incelemelerinde uzun süre araştırma konusu yapılmadı. Oysaki çevirisi yapılan diller değil metinler ya da iletilerdir, anlam da tek tek alınan sözcüklerin anlamının bütünü değildir. Zira anlam sabit, kesin ve değişmez bir şey değildir. Bu bakış açısı yapısalcılık (*structuralisme*) sonrası yapıbozuculuğun (*déconstructionnisme*) (J. Derrida, R. Barthes) ortaya çıkmasına, bu kuram da Yorumbilimin (*herméneutique*) gelişmesine yol açar. Metnin anlamın ön plana çıkmasıyla birlikte yaratıcılık artık gündeme gelmeye başlar. Bir metnin birden çok anlamının olabileceği kabul edilmeye başlanır, artık çoğul okuma (*lecture plurilingue*) söz konusudur. Ama çeviride yaratıcılığın edebiyatçılar dışında çok fazla bir savunucusu olmaz. Çeviri uzun süre özgün metnin kötü bir kopyası olarak değerlendirilir ve yaratıcılık çeviri çalışmalarında uzun zaman göz ardı edilir. Bunun iki nedeni vardır: Birincisi yaratıcılığın zor anlaşılması, ikincisi ise kuram haline getirilememesindeki güçlüklerdir. Oysaki metne sadık olmak aslında yaratıcılığa bağlıdır. Metne sadık olmama ya da ihanet etme yaratıcılık olmadığına ortaya çıkar. O halde uzun süreden beri çeviri çalışmalarında sıklıkla kullanılan İtalyanca bir deyim olan “*traduttore traditore*” “çevirmek ihanet etmektir” çeviri eyleminin yanlış kavramlaştırılmasıdır denilebilir.

Çoğu araştırmacı çeviriyi yöntemleri olan pozitif bir bilim dalı olarak görür. Çeviri incelemelerinde dilbilim ve iletişim odaklı kuramsal çalışmalardan kültür odaklı çalışmalara geçildiğinde çeviri yaklaşımı değişmeye başlar ve çevirmen de bir özne olarak konumlandırılmaya başlanır. Bu bağlamda çevirmenin çeviri sürecinde işlevinin ne olacağı tartışılmaya, son dönemlerde ise çevirmenin edinci üzerinde durulmaya başlanır. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalarda, çeviri eylemi, artık farklı bir biçimde, *yeniden yazma* ya da *yaratım* olarak tanımlanmaya başlanır. Çeviri de özne olarak konumlandırılan çevirmen tarafından gerçekleştirilen bir *yeniden yazma* eylemi, *yaratım* olarak tanımlanır. Art alan bilgileri ve toplumsal deneyimleri farklı olan çevirmenlerin aynı metni farklı biçimlerde hedef dile aktaracakları ve bu aktarımın da dönemden döneme, çevirmene özgü nitelikler taşıyacağı ve dönemin siyasal ve kültürel düşüncesinden etkileneceği kabul edilmeye başlanır. Bu durumda yaratıcılık, yeniden yazma, yorumlama, yerileştirme, vb. gibi kavramlar karşımıza çıkar.

1. Yaratıcılık ve Çeviri Kuramları

Bassnett (2002) kültürlerarası bir konuma yerleştirdiği çevirmenin yorumlama temelli bir yeniden yazma eylemi gerçekleştirdiğini ileri sürerken, Delisle (1988: 37) “insan çevirisinin en ayırt edici özelliği onun yaratıcılığıdır” der. Lefevere’e

(1992: 9) göre “Her edebi çeviri, bir çeşit yeniden yazmadır.” Kaynak metnin biçim değiştirmesi, çevirinin yeniden yaratım sürecini ve yeniden yazım işlemini gösterir. Bu durumda çevirmenin yaratıcılık kavramına dayalı öznel bir eylem gerçekleştirdiğini belirtir ve ortaya çıkan hedef metnin her koşulda özgün bir eser olduğunun altını çizer. Venuti (1995) ise, bağlamsallık kavramından hareketle tanımladığı yeniden yazma sürecinde, çevirmenin yerelleştirme/yabancılaştırma eylemlerine dayalı bir edim sergilediğini ve buna bağlı olarak ta çeviride görünürlük ya da görünmezlik kazanabildiğini ileri sürer. Stolze’ye (2001) göre çevirmen, çevirinin yorumsal modelinde merkez unsurdur; böylece çevirmenin yeterliliği ve yaratıcılığı konusu da tam merkezdedir. “Sadece sözü dikkate alan çeviri her seferinde bir yaratıcılık gerektirir” (Pergnier, 1978/1993, 255), Ballard da (1997: 106-107), yaratıcılığın öznellik gibi çeviri eyleminin bir parçasını oluşturduğunu söyler; Ladmiral (1995: 418) yaratıcılığı temel bir kavram olarak kullanır. Bu durumda çevirmen artık çevirinin tam merkezinde yer alan bir özneye dönüşür ve çeviri eylemi de öznel bir eylem olarak değerlendirilir. Çeviri sürecinde ortaya çıkan ürünün de özgün bir ürün olduğu, dolayısıyla da çevirmenin artık neredeyse yazarın yerini alabilen hatta onun yerine geçebilen bir aktör olarak görüldüğünden, çeviri sürecinde artık edilgenliğin ötesine geçip etken bir rol üstlenebileceği ve bunun sonucunda da çevirmen yazara (Sığırcı, 2000: 24-26) dönüşebileceği düşünülebilir.

Yaratıcılığa çeviri kuramları açısından baktığımızda, Çoğuldizge Kuramında (Even-Zohar, 1987) çeviri, kültürel etkinlik çerçevesinde ele alınır; Erek Odaklı Kuram ise (Touy, 1985) çevirilerin hedef kültürdeki işlevinden yola çıkarak, *Kabul Edilebilirlik ve Yeterlilik* kavramları açısından çeviriyi değerlendirir; Eylem Kuramında ise çeviri, hedef kültür göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiğinden kültürlerarası iletişimi sağlayan bir eylem olarak görülür; Bağlantı Kuramında (Gutt, 1990) ise *Doğrudan* ve *Dolaylı olmak* üzere iki çeviri yöntemi öne sürülür, kaynak dil ve hedef arasında benzerlikler olduğunda *Doğrudan* , farklılıklar olduğunda ise bağlantı ilkesine uygun olarak, *Dolaylı* çeviri yöntemi kullanılır. Bu kuramların hepsinde daha ziyade yapılan çeviri üzerine odaklanılır ve çevirmenin yaratıcılığına yer pek verilmez. Dolayısıyla da bu konuda çalışmalar da yürütülmediğini söyleyebiliriz.

Yaratıcılık, çeviri eyleminde yeniden yazma biçiminde işlevselci dilbilim kuramından doğan Skopos Kuramında ortaya çıkar (Vermeer, 2008). Bu kurama göre, kaynak metin ve hedef metin kendi gerçekleri içinde ele alınır. Dolayısıyla hedef metin kaynak metinden bağımsız bir işleve hizmet edebilir. Çevirmenin çevrilecek metin karşısındaki özgürlüğü artarak, kaynak metne bağlılık tamamen ortadan kalkar ve amaca bağlılık ön plana geçer; hedef dil, hedef kültür ve hedef okuyucu önemli duruma gelir. Kaynak metnin yorumlanması ve hedef metnin oluşturulmasında belirleyici etmen çevirinin amacıdır. Kaynak metin artık birincil olma

önemini yitirir, çevrilen metin işlevsel ve iletişimsel olarak yeterli bir çeviri olarak değerlendirilir. Skopos kuramının en belirgin yönü, çeviri sürecini etkileyen alıcı ve çevirmene verdiği önemle ortaya çıkar (Vermeer, 2008). Skopos Kuramı çeviriyi bir eylem olarak tanımlar. Buna göre her çevirinin de *işveren* ya da *çevirmen* tarafından belirlenen bir amacı vardır. Bu kuramda çevirmen kendi makrostratejisini oluşturan bir *uzman* olarak görülür. Bu uzmanlık kaynak ve hedef dilleri çok iyi bilmekle sınırlı değildir; çevirmen, aynı zamanda “iki-kültürlü bir uzmandır” (Vermeer, 1995: 97).

Skopos Kuramının dışında, çevirmenin merkezde yer aldığı bir diğer kuram ise Yorumlayıcı Anlam Kuramıdır. Bu kuramın temel yapısı, anlama (*compréhension*), sözcüklerden sıyrılma (*déverbalisation*) ve yeniden ifade etme (*réexpression*) olarak üç başlıkta toplanır. Lederer (1994: 11) çeviri sürecinin, öncelikle kaynak metnin anlaşılmasından, dilbilimsel biçiminin sözcüklerden sıyrılmasından ve anlaşılan düşünce ve duyguları diğer bir dilde ifade etmekten ibaret olduğunu ifade eder. Bu açıdan iletilmek istenen iletinin doğru yorumlanmasının ve iletinin anlamının önemli olduğu, bu nedenle de bu süreci yürütebilecek çevirmenin etkinliğinin önemi ortaya çıkar. Çevirmen artık çeviri sürecinin merkezinde bulunur (Laplace, 2005: 34). Yorumlayıcı Anlam Kuramı karşılaştırmalı bir çözümlenmeye girişmez (Seleskovitch, Lederer, 1984). Başka bir deyişle sözceleri karşılaştırmaz, bizzat çeviri sürecine odaklanır. Söylemin dil dışı oluşturucularına büyük yer verir ve çeviriye dilbilimsel yaklaşımı, bir dilden ötekine çeviri gibi bakmayı reddeder. Çeviri eyleminde çevirmene temel bir görev yükler, zira dil dışı değişkenlere göre metni yorumlayan, anlamını oluşturan çevirmendir. Çevirmeni çeviri eyleminde eşdeğerlikler üreten bir makine gibi değil, daha ziyade birikimiyle bir *yorumlayıcı* olarak değerlendirir. Bu durumda çevirmenin yaratıcılığı da bir bakıma kabul edilmiş anlamına gelir. Bu kuramda metni ya da söylemi bir bütün olarak anlamaya odaklanmak ilke olarak kabul edildiğinden çevirmenin kendisini yazarın yerine koyarak çeviri eylemini gerçekleştirmesi de talep edilir.

2. Çeviride Yaratım/Yaratıcılık Eylemi

Çeviride yaratım incelemesine geçmeden önce bu kavramın daha iyi anlaşılması için yaratım sözcüğünün genel sözlüklerdeki anlamını incelememiz gerekir. Bu kavram Fransızca *création*, İngilizcede *creation*, İtalyancada *creazione*, Latince de ise *creatio* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Türkçede yaratım ya da yaratıcılık genel anlamda yeni ve özgün bir şey ortaya koyma anlamına gelir. Bu kavram TDK çevirim içi sözlükte, her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık biçiminde, yaratım ise özel yetenekle ortaya konulan eser veya nesne biçiminde tanımlanır. Fransızca da ise (*Le Petit Robert*, 1998) *yaratma* sözcüğü şu biçimde verilir: organize etme eylemi, yaratılan şey, daha

önce var olan verilerden hareketle yeni bir eseri oluşturma biçiminde tanımlanır. Görüldüğü üzere yaratıcılık iki farklı dilin sözlüğünde daha önce olmayan bir şeyi var etme, sıfırdan bir şeyi meydana getirme biçiminde tanımlanır.

Çeviri konusundaki çalışmalar sıklıkla çevirmenin yaratıcı eylemlerinden ziyade metne sadık olma sorunu üzerine yoğunlaşır. Walter Benjamin, Antoine Berman, Jacques Derrida, Henri Meschonnic, Valéry Larbaud ve Paul Ricoeur, vb. gibi bazı yazarlar çeviriye önemli bir yer vererek onu bir esinlenme kaynağı olarak değerlendirirler. Her çeviri, terimler ve sözcükler arasında bir denklik içerir, fakat sadece eşdeğerliğin yaratımı sayesinde metne dönüşür (Lederer, 1994: 55). Çeviri asla anlamın birebir aktarımıyla sınırlandırılmaz, fakat metnin kaynak dilde yaşamını sürdüreceği biçimde gerçek bir yeniden yaratımıdır. Çevirmek, anlam, değer, işlev ve işlevsellik açısından bir eşdeğer üretmektir (Meschonnic, 1999: 88). Her çeviri, belli bir dereceye kadar, bir buluştur ve bu nedenle özgün bir metin olarak varlığını sürdürür.

Anlam ve kültürün aktarımı çeviri de olmazsa olmazdır. Eco'ya göre (2003: 205), çeviri, "*hedef dilin bir iç sorudur*". Kaynak metni anlamsal ve biçimsel açıdan derinlemesine çözümleyerek metnin eşdeğerini hedef dilde bulmak ya da üretmek önemlidir. Metnin dengini bulmak, kaynak dildeki metnin doğru anlaşıldıktan sonra, hedef dilde anlamı karşılayabilecek uygun bir ifadenin kullanılmasıyla ancak mümkün olur. Anlamın aktarımı gerçekte çeviride yaratıcılık gerektirir. Anlamın aktarılmasına odaklanan çevirmen dilden dile bir aktarım değil daha ziyade kültürden kültüre de bir aktarım gerçekleştirir. Bu bağlamda kaymak dildeki duygu ve düşüncenin aktarımının doğru ve uygun deyişlerle yapılabilmesi için çevirmenin iki dile, kültürel farklara hakim olması ve daha da önemlisi yorum yapabilecek edince ya da birikime sahip olması beklenir.

Her çeviri kuramı eski bir sorun olan "aynısı" ve "ötekisi"yle karşı karşıyadır: Daha açık olarak söylesek, hedef metin özgün metinle aynı değildir, ama tamamıyla başka bir şey de değildir (Ladmiral, 1979). Kültürel dünya metinlerarası devasa bir dünyadır. O halde herhangi bir metin, her şeyden önce *birleştirme*, *dönüştürme*, ya da başka eserlere *göndermeleri* bir araya getirilmesiyle elde edilmiş metinlerarası bir metindir. Dolayısıyla kaynak metin ve çeviri metni özgünlükten ziyade bir metinlerarasılık ilişkisi içerir. Çeviride, teklığın ve çokluğun diyalektiği çarpıcı bir biçimde hissettirilir. Belli bir açıdan, her çeviri çokluğu ortadan kaldırmaya ve dünyadaki farklı bakış açılarını üst üste koymaya çalışır. Başka bir deyişle, anlama yeni bir biçim kazandırma ve olası başka bir sözce bulma girişimidir. Çevirmenin sanatı, bir taraftan üretme bir taraftan da bizzat kendini yaratma gereksinimidir. Tamamıyla işlemsel olan çeviri sürecini Steiner yorumsal (*herméneutique*) bir süreç olarak görür. Çevirmen, sözcüğün tam manasıyla *yorumlama* ve *yaratma* işini

gerçekleştirir (Steiner, 1978: 16). Çeviri eyleminde çevirmenin ruhsal aşamalarını *güven*, *mücadele*, *sindirme* ve *düzeltilme* olmak üzere dört biçimde sınıflandırır.

Çeviride yaratım, gerçekte kendi çözümlerini üretmeyi kapsar, ama bu çözümlerler sözlüklerde ya da konuya ilişkin kaynaklarda yer almayan ama çevrilecek yapıttan ve yapıtın biçiminden çıkarılacak yorumdan hareketle oluşturulan ya da bulunan çözümlerdir. Bu tür çözümler, alıcı üzerinde öngörülen etki oluşturmadığında ya da çevirinin denkliği bulunmadığında devreye girer. Bu durumda bir sözcük üretmek için çevirmen geçmişteki kişisel bilgi birikimini ve deneyimini tamamını kullanması ve hedef dilin ifade olanaklarının bütünü de taraması gerekir. Bu biçimde oluşturulmuş ve sadece bağlamla sınırlı kalan bu tür eşdeğerlik yalnızca kendi üretimini mümkün kılan o anki metne ve bağlama özgüdür. Bu tür eşdeğerlik yaratımı elbetteki sözcüksel düzeyde kalır. Bu yaratım, kaynak metni izlemeyen, bazen sürpriz ve hayranlık etkisi yaratan ve metinle ilişkiyi görünüşte koparılabilir bir denklik üretir. Her eşdeğerlik öznel bir yeniden yaratım eylemidir (Ballard, 2004 : 61). Bu eylem kaynak metne ait *yapısal*, *anlamsal*, *bağlamsal* ve *söylemsel* unsurları alımlama ve yorumlama edimine dayalı öznel yeniden yaratım sürecinin temelinde yer alır.

Jääskeläinen'in (2012: 193) belirttiği üzere, yaratıcılık bir soruna hazır yanıt olmadığında önemli bir görev üstlenir. Bu yüzden yaratıcılık, çeviri sürecinde bilişsel sorunlara çözüm üretmeye olanak sağlar. Yaratıcılık daha ziyade, özellikle de yazınsal metin çevirilerinde kendini ortaya çıkarır, ama diğer metin türlerinde de bunu görmek olasıdır. Gerçekte kaynak dildeki anlamın korunarak çevirmenin yaratıcılığını hedef dilde gösterebilmesidir. Çeviri kültürlerarası bir eylem olduğu için kaynak dildeki anlam korunarak hedef kültürde yeniden üretilir, yazılır, başka bir ifadeyle yeniden yaratılır. Bu sayede çevirmen yabancı kültüre ait bir anlamı kendi kültürüyle karşılaştırarak yeni bir şey ortaya koyabilir ve *yeniden yaratım* işlemini gerçekleştirir. Bu eylemi gerçekleştirebilmesi için öncelikle hem kaynak dilin ve hem de hedef dilin sözdizimsel ve anlamsal yapılarına ve her iki kültüre de derinlemesine hâkim olması gerekir. Çevirmen kendi dilinin ve kültürünün sınırlarında hedef kültürdeki okuyucuların anlayacağı biçimde bir aktarım yapar. Yapılan bu iş *yaratıcı çeviri* eylemi olarak nitelenebilir. Yaratıcı çeviri *uyarlama* gerektirir. Stolze'ye göre (2001) çevirmen, çevirinin yorumsal modelinde merkez unsurdur; böylece çevirmenin *yeterliliği* ve *yaratıcılığı* konusu da tam merkezde yer alır. *Yaratıcı çevirmenler* gerçekte yorumun ötesine geçerek daha fazlasını gerçekleştirirler. Bu tür çevirmenler güdülenme, kültürel ve geçmiş deneyimleriyle ilişkili öznel özelliklere sahiptirler.

Yazınsal metin çevirilerinde özellikle de şiir çevirilerinde, tüm eğilimler bir çeşit yaratım ve yeniden ifade etme işidir (Dépré, 1999: 11-16). Gerçekte bu eylem hedef dilde kaynak dildeki ifadenin dengini bularak yeniden yaratımdır. Böylelikle çevirmen çevrilecek metnin eşdeğerini hedef dilde bulabilme eylemini başarıyla gerçekleştirebilir. Bu eşdeğerliğe ulaşabildiği ölçüde yapılan çeviri başarılı bir çeviri olarak değerlendirilebilir. “Her edebi çeviri, bir çeşit yeniden yaratımdır. Kaynak metnin biçim değiştirmesi, çevirinin yeniden yaratım sürecini ve yeniden yazım işlemini gösterir” (Lefevere, 1992: 9). Bu çeviriler kaynak metinden farklı, artık yeni bir yapıda olan çevirilerdir. Bu durumda kaynak metine tamamıyla sadık kalınmaz, tamamen de kopulmaz. Bu doğrultuda, Genette (1982: 239) “hiçbir çevirinin tamamen aslına sadık olamayacağını” ifade eder. Zira kaynak metindeki anlam korunarak farklı bir anlatım ve yapıyla anlam aktarımı yapılır. Ancak bu aktarımı gerçekleştirirken iki dilin yapısına, kullanımına ve iki kültür bilgisine de tam bir hâkimiyet gerekir. Kaynak metni doğru anlamak ve derinliklerine inebilmek son derece önemlidir. Bu doğrultuda Eco (2003:205), “çeviri sadece iki dil arasında bir geçiş değil iki kültür arasında da bir geçiştir” biçiminde bir ifade kullanır. O halde çevirmen çeviri yaparken kültürel bilgileri aktarmak için her zaman dil becerilerini doğru kullanarak kaynak dildeki ifadeleri hedef dilde yeniden yaratma edincine sahip olmalıdır.

Çeviri eyleminde kültürün sınırlayıcı bir etken olduğu ve çevirmene pek çok durumda engel olabileceği görülür (Reiss, 1983: 25). Zira her yazar yazdığı eserde kendi kültüründen izler bırakır. Bazı durumlarda hedef kültürde bu öğeleri aktarmak çevirmene güçlükler oluşturabilir. İşte böyle durumlar ister istemez çevirmeni yeni bir sözcük yaratımı gerçekleştirmeye ya da yabancılaştırma stratejisini kullanmaya zorlar. Örneğin Türk yemek kültürüne özgü bir yemek adı olan *hıngel*'i başka bir dile aktarmak çevirmen için oldukça zor bir iş olacaktır. Hiç de kolay olmayan bu sözcüğün aktarımı yeni bir sözcük ya da ifade üretimini zorunlu kılacaktır. Çevirmen bu sözcüğü karşılayacak ya yeni bir sözcük üretecek ya da açıklamasıyla birlikte bu sözcüğe aktarımında yer verecektir. Her kültür kendi anlayacağı biçimde anlamı ifade eder ve dünyayı da ona göre kavramlaştırır ve biçimlendirir. Dolayısıyla çevirmenin kendi dilinde olmayan bir ifadeyi hedef dile aktarırken yaratıcılığına başvurması kaçınılmazdır. Bu durumda “çevirmen, hedef dilin sınırlarını ister istemez zorlamak durumunda kalacaktır” (Schleiermacher, 1973: 38). Eğer bu tür bir aktarım yapılmazsa bu çeviriyi okuyan okuyucuların kaynak kültüre ait ifadelerle uzak kalmasına, hatta hiç anlayamamasına yol açacaktır. Bu da hedef okuyucuda kendi kültürüne ait bir çeviri okuduğu hissi yaratmaz. Yaratıcı çeviri hedef alıcıda kendi kültürüne aitlik hissi verebilmelidir, dahası kaynak dildeki etkiyi hedef dilde yaratabilecek güçte ve nitelikte olmalıdır. Böylelikle hedef alıcı yabancılık duygusuna kapılmayacak

ve yaratılan yeni sözcüklerle kendi dil ve kültür özelliklerini taşıyan bir metni anlayabilecektir.

Çeviride yaratım sürecini belirtmek için Kussmaul (1991: 93) dört aşamalı bir model önerir. Bu dört aşama “*hazırlık*”, *kuluçka*, *aydınlanma* ve *değerlendirme* aşaması biçimindedir. Bu aşamalardan ilki olan *hazırlık aşaması*; çevrilecek metnin incelenmesi ve metin yazarının ifade etmek istediği anlamın tam olarak kavranması, olası çeviri sorunları ve bunların çözümlerine yönelik stratejik düşünme aşamasıdır. Kuluçka aşaması ise, duygu ve düşünce olarak çevirmenin zihninde oluşan ifade biçiminin hiçbir etki altında kalmayarak hızlı bir biçimde oluşması dönemidir. Bir sonraki aşama olan Aydınlanma aşaması, çeviride yaratımın gerçekleştiği, çevirmenin kaynak dilin yazarıyla özdeşleşerek hedef dilde anlamı yeniden üreterek çeviri sürecinde karşılaşılan sorunları çözüme kavuşturduğu aşamadır. Son aşama olan Değerlendirme aşamasında ise çevirmenin sorun ve çözümleri bir eleştirmen gibi değerlendirerek, kaynak metni yeniden yazımında kararlar alır.

Ama çeviride yaratım için gerekli ve yeterli görülen ayrıntılı bir ölçüt listesi oluşturmak neredeyse olanaksızdır. Bununla birlikte yaratıcı çeviri eylemi için gerekli olan nitelikler, az bulunurluk, üstün nitelik, yüksek bilişsel çaba, akıcılık, yenilik, esneklik, sentez yeteneği, çözümlenme yeteneği, yeniden düzenleme/ yeniden tanımlama yeteneği, düşünsel yapı süresi ve değerlendirmedir (Guilford, 1950). Çeviride yaratımın bu niteliklerin tamamına ya da birkaçına dayanması olasıdır. Gerçekte herhangi bir yöntem ya da ürünü karşılayan iki temel ölçüt *yenilik* ve *yetenektir*. *Yenilik* ve *yetenek* yaratıcı çeviri çalışmalarında gerek duyulan iki temel özelliktir diyebiliriz. Ama yaratıcı çeviri sürecinde yorumlama da olmazsa olmazlardandır. Çevirmenin yorum gücü bilgi birikimine, iki dildeki yeterliliğine ve edincine bağlıdır. O halde çevirmenin öznel kültürel birikimi de bu bağlamda büyük önem taşır. Ayrıca çevirmenin hayal gücü ve yaratıcı yeteneği de onu farklı kılacak unsurlardandır.

Çeviride yaratım çoğu zaman hedef kültürü zenginleştirebilen ve kaynak kültürden de izler taşıyan özelliktedir. Yaratım eylemi, başka bir dilde yorumlanan, kaynak dildeki yazarın düşündüğü ya da hayal ettiği biçimde anlamı aktarabilen, hissedilen duygunun ve anlaşılan düşüncenin hedef dilde de aynı etkiyi yaratmasını sağlayan yetenek ve birikimi bir araya getirir. Kaynak dildeki metni nesnel bir biçimde yorumlayarak ve metnin ruhuna da nüfuz ederek hedef dilde onu yeniden oluşturur. Bu yeniden oluşum süreci çevirmene kaynak dilde metni yeniden yazan ya da yeni yazar olma yolunu açar.

3. Çevirmen /Çevirmen Yazar/Kaynak Yazar

Çeviri çalışmaları, yazın çevirisini yeni anlamların üretimi olarak görmesiyle birlikte, çevirmenler artık yazar kadar önem kazanır ve çoğu zaman çevrilen metnin yazarı olarak görülür. O halde anlam, “bir yazarın ne söylemek istediği, söyledikleri arasında anlaşılır olması isteğidir” (Delisle, 2005: 35). Eğer yazarlar dilin bağrında bulunuyorlarsa, bu çevirmenler için de geçerli bir durumdur, zira bunlar tek bir dilin değil, hem hedef dilin hem de kaynak dilin içinde yaşamlarını sürdürürler. Başka bir deyişle, çevirmenler yazarlardan daha somut ve daha genel bir biçimde dilin kalbinde yaşarlar. Çevirmen özgün metinle aynı şeyi söylemek istediğinde bunu yeniden oluşturur, yeni bir şey yapar. Zira başka bir dilde ve başka bir kavramsal dizgede yazmak söz konusudur. Çevirmen elinin altında bulunan ya da kendisine gelen eseri, mümkün olduğu kadar özgün eserin doğuşunda yer alan özgün düşünce ve sezgiye yaklaşmak için nesnel bir biçimde şifrelerini çözmeyi ve başka bir düzgünde yeniden şifrelemeyi amaçlar. Bu durumda sanatsal söylemde çevirmenin yeteneği yazarınki gibi öznelliğin ifadesiyle ortaya çıkmaz, daha ziyade kaynak metnin anlamına aşırı bir duyarlılık ve başka bir tutarlı metinde bu anlamı yeniden ve güçlü bir biçimde ifade etmeye yönelik büyük yatkınlık biçimiyle ortaya çıkar. Ama bunu gerçekleştirmek için dilsel olanakları seçmede çevirmen sınırlı bir özgürlüğü sahiptir, zira kaynak metnin anlamı bunu sınırlandırır. “Bir düşünce ya da biçimin tam olarak denkleğinin bulunması hedef dilin çevirmene sunduğu kaynakların işlenmesinde yaratıcılığını göstermesini gerekli kılar (Delisle, 1993: 151).

Çeviride anlam kaynak metnin sözcüklerinin içerisinde ve bunların birbiriyle olan ilişkisinde bulunur, ancak, kaynak dilin alıcısı için bu anlam sözlüklerin verdiği tanımların tamamından daha fazlasıdır. O halde “çevirmen, kaynak eserde bulunan fakat açıklanmayan ya da kısmen açıklanan örtük anlamların, düzanlamların, yanamların, amaçların ve çağrışımların tamamını somutlaştırmak zorundadır. Oysaki kaynak dilin okuyucusu bunları hemen anlayacak bir edince sahiptir (Steiner, 1978: 259). Kültürel deneyimler ve farklılıklardan dolayı, sözcüklerin örtük anlamlarının tamamını hedef dile aktarmak neredeyse olanaksızdır. Çünkü çeviri matematikteki bir işleme benzemez, matematikte bir eşittir birdir, fakat çeviride hiç bir zaman böyle bir eşitlik söz konusu olamaz, çeviri özgün eserin eşdeğeri olarak görülemez. Zira bir sözcük bir nesnenin, ya da bazı durumlarda başka bir sözcüğün metaforundan daha fazla bir şeyi temsil eder, sözcük betimlediğini iddia ettiği nesneye gerçekte bir adım değil iki adım uzaklıktadır.

4. Yazarın Yazarı olan Çevirmen gerçek bir yazar mıdır?

Çevirmen bir yazar mıdır? Çevirmen kaynak dildeki yazarın yerine geçerek hedef dilde yazar olmaya sürüklenir, ama gerçekte sadece eseri tekrar yazandır. Çevirmen yazardır, ama asla gerçek metnin yazarı değildir. Gerçekte çevirmenin eseri de bir

özgün eserdir, fakat gerçek eser olduğunu söyleyemeyiz. Burada çevirmenin işlevinin yaratıcılıkta ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Yazarın yazarı olan çevirmen, bir eseri hedef dilde yeniden yaratma sorumluluğunu tek başına üstlenen kişidir; o yazar değil, hedef kültürde eseri yeniden yaratan ve yorumlayandır. Buradaki eser çevirmenin ürünüdür, gerçek eser değil, artık başka bir eserdir. Neredeyse, gerçekte ne yazara ne de çevirmene ait olmayan ortak bir üründür de denilebilir. Bu durumda ortaya çıkan eser de yeniden oluşturulmuş bir yaratıcılık ürünüdür. Delisle (1988: 37) “insan çevirisinin en ayırt edici özelliği onun yaratıcılığıdır” der. İnsan çevirisi ancak yaratıcılıkla gelişim gösterebilir. Makine çevirisi gibi her sözcüğün karşılığını vererek değil, yorumlayarak ve yeniden üreterek anlam aktarımını sağlayabilir. Sığırcı (2020: 23) bunu “makina sadece çevirir, insan ise aktarır” biçiminde ifade eder. Bu bağlamda, Lawrence Venuti, çevirmeni, hedef/kaynak yazın dizgesini kendine odak noktası olarak seçen, kaynak metni bağlama uygun olarak yerileştiren veya yabancılaştıran, hedef dilde yeniden yaratılan metne hedef yazın dizgesinde görünmezlik/görünürlük kazandıran bir yazar olarak değerlendirir.

Bütününde çeviri eylemi bir yaratım ve gerekliliktir. Buna göre, çeviri bir metni başka bir dilde yeniden yaratmak ya da yeniden oluşturabilmektir; bu isteğe bağlı değil, tam tersi zorunlu bir gerekliliktir. Çünkü kaynak metindeki anlamın hedef metinde doğru ifade edilebilmesi bir yeniden oluşumu gerekli ve zorunlu kılar. Bu durumda hedef dilin söyleme biçimleri göz önünde bulundurularak titizlikle yeniden yazma eylemi gerçekleştirilir. Zira her dilin bir dünyayı algılama biçimi ve kültürel bir evreni vardır. Bu evrende anlamın doğru aktarılması, öncelikle kaynak dildeki anlamın doğru anlaşılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda doğru çeviri çok eski dönemlerden bu yana çevirmenin yaratıcılığına bağlıdır ve “sözcüğü sözcüğüne” çeviriden (Munday, 2012: 30) ziyade yaratıcı bir hatip olarak çevirmenin rolü üzerinde Marcus Tullius Cicero’ndan bu yana durulur.

Çeviri sürecinde aktarılacak metnin çevirmen tarafından derinlemesine kavranması ve içselleştirilmesi büyük önem taşır. Çevirmen metni tam anlamıyla kavradıktan sonra aktarıma ya da yaratım sürecine başlamalıdır. Lederer (1994: 212) de bu doğrultuda şöyle der: “Metni ya da söylemi anlamak, dilbilimsel anlamların ve bilişsel bilgilerin birleşimi sayesinde bir ses ya da grafik zincirinden anlamı çeken bir süreçtir.” Yani kaynak metnin doğru anlaşılması çeviride önemli bir aşamadır. Daha sonra kaynak metindeki yapıları, ifadeleri, deyimleri ve mecazları iyi kavramak ve bunları doğru bir biçimde hedef dilde yeniden oluşumunu gerçekleştirmek gerekir. Gerçekte çevirmen için kaynak metne bağlı kalan bir yorumcudur da diyebiliriz. Yeni bir yapıda metni yorumlamayı, eseri yeniden üretmek olarak ta adlandırabiliriz. Kaynak metne tamamıyla sadık kalmadan tamamıyla da metinden kopmadan anlamı koruyarak yeniden üretimin gerçekleştirilebilmesidir. Dolayısıyla çevirmenin

amacı kendi başına bir dil değil, metnin yeniden oluşturulmasıdır. Umberto Eco (2003: 312) “iyi çevirmen, çeviriye başlamadan önce metni defalarca okur ve en karmaşık paragrafları, belirsiz terimleri, bilimsel referansları aktarmak herşeye başvurur”, der.

Neticede çevirmenin yazara göre daha elverişli konumda olduğunu söyleyebiliriz. İkisini de bir yaratıcı olarak ele aldığımızda, çevirmenin elinde hazır ve biçimlendirilmiş bir yazınsal ürün vardır, ama yazarın elinde hiçbir şey yoktur, “sıfırdan” bir şey oluşturur, “sıfırdan” bir özgün eser meydana getirir. Çevirmenin en çok güçlüklerle karşılaştığı temel yerde, gerçek mesleği yazarlık olan bir yazara karşı mücadele etmek durumunda kalması, dahası onunla yarışmakta âdeta boy ölçüşmeye sürüklenmesidir. Bu durum çevirmenin bir bakıma “kendi eserini” oluşturmak için üstün çaba göstermesini zorunlu kılar. Fakat bu da çevirmenin, *edinç/edimi* ve yeterliği sorununu gündeme getirir. Wills’e göre (1976) çeviri yeterliği: *kaynak dilde kavrayıcı yeterlik (compétence de préhension)*, okuma ve kavrama, *hedef dilde üretici yeterlik (compétence du producteur)*, *yazı ve süper yeterlik (compétence super)* biçimindedir. Çevirmen kendi dilinde kazandığı özgürlükle başka bir dilden aktarımı ve yeniden üretimi gerçekleştirir. Bunu yaparken çevirmenin yeterliğe ilişkin özelliklere sahip olması gerekir. Kaynak metni doğru anlayacak yeterliğe, hedef dil ve kültür birikim yeterliğine sahip olan çevirmen hedef dilde uyarlamayı, yeniden oluşumu doğru bir biçimde gerçekleştirebilir. Burada çevirmenin kendi düşünme süreçlerinin farkında olması ve bu süreçleri denetleyebilmesi anlamına gelen üstbilişsellik işlevi önem kazanır. Bu durumda düşünsel ve kültürel bağlamda, çevirmenin kaynak metindeki duyguları yeniden kavramsallaştırma, yeniden kavramsallaştırılan duyguları da hedef dildeki kavramlara dönüştürme ya da olabildiğince yakınlaştırma ve benzer duygular yaratma eğilimi söz konusudur. Çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği de, metnin genelinde yeniden bunları gerçekleştirmeyle ilişkili olarak yazma eylemi sürecinde aldığı kararlarla belirlenir ve bu metnin neredeyse tamamına özgün bir görünüm kazandırır.

5. Yeniden Yazma ve Çeviri Eylemi

Çeviri eylemi bir yazma mı yoksa yeniden yazma mı diye bir soru sorduğumuzda, daha çok yeniden yazma yanıtını vermek daha akılcı olacaktır. Çeviri eylemi, gerçekte çevirmenin yorumlama edimine bağlı olarak biçimlenen kültürlerarası bir yeniden yazma eylemidir denilebilir. Kültürlerarasılık kavramı, eylemin en az iki kültür arasında gerçekleştirildiği, yorumlamanın ise çevirmenin öznel yorumlama edimi anlamına geldiğini belirtmek gerekir. Yeniden yazma eylemi olarak çeviri aracılığıyla oluşturulan hedef metin, şüphesiz çevirmenin öznel yorumlama edimini yansıtacak ya da onu ele verecek izler taşır.

Öznel yorumlama edimi ve yaratıcılık kavramları, yeniden yazma eyleminin en önemli iki kavramıdır. Çevirmenin, kaynak metni art alan bilgisine göre yorumlayacağı düşünülürse, yeniden yazma sürecinde kaynak metne belli oranda da olsa müdahale etmesi neredeyse kaçınılmaz bir olgudur. Yeniden yazma eyleminde, kaynak metne ait yazınsal ve kültürel unsurların kültürlerarasılık bağlamında yorumlanması gerekir. Yeniden yazma süresince, çevirmen, kaynak kültür dizgesinde yer alan dilsel öğelerden, yazınsal unsurlardan ve kültürel öğelerden en üst düzeyde yararlanır. “Çevirmen, özgün dilde kaynak metne bağlı olan sabit imgelerden metni kurtaran bir özgürleştirici ve kaynak yazar ve kaynak metin ile hedef dil okuru arasındaki boşlukta görünür bir biçimde köprü kuran biri olarak görülebilir” (Bassnett, 2002: 23). Çevirmen, yeniden yazma sürecinde, hem kaynak kültürün dil ve yazın dizgeleriyle ilişkili art alan bilgisinden hem de hedef kültürün, dil ve yazın dizgelerine ilişkin deneyimlerinden ve birikiminden hareketle kaynak metni yorumlar ve yeniden yazmaya koyulur. Bu yazma sürecinde çevirmenin öznel alımlaması önemli bir yer tutar. Bu süreçte, yalnızca hedef dildeki alıcının beklentilerinin değil, bu dilin yazın dizgesine ait metin geleneklerinin de önemli bir etkisinden söz edilebilir. Yeniden yazma eylemi, gerçekte kaynak eserin çevirmen tarafından nesnelden olmaktan ziyade öznel bir yorumlanmasıdır denilebilir. Böylelikle çevirmen, kaynak metni yeniden yazma sürecinde özgür bir konum elde eder. Bu da, çevirmenin yeniden yazdığı metni, hedef yazın dizgesindeki diğer metinlerle eşit bir seviyede değerlendirilmesini ve onlarla rekabet etmesine olanak sağlayabilir.

Yeniden yazma eylemi, yazar ve çevirmen arasındaki hiyerarşik ilişkinin ortadan kalkmasına sağladığı için her çeviri çevirmenin öznel yargıları ve yorumlama yeteneği sonucunda ortaya çıkan özgün bir ürüne dönüşebilir. Kaynak ve hedef yazın dizgelerine ait metin geleneklerini, her iki yazın dizgesinin yerleşik yazınsal özelliklerini bilmek yeniden yazma eyleminin gerçekleştirilmesi sürecinde en önemli aşamalarından biridir. Kaynak metni yeniden yazan bir özne olarak çevirmen, yorumlayıcı yeteneği sayesinde özgün metinler ortaya çıkartabilir. Yeniden yazma sürecinde, eşzamanlı olarak kaynak ve hedef dil, kültür ve yazın dizgelerine ait yapısal, anlamsal, bağlamsal ve söylemsel unsurlarda göz önüne alınır. Kaynak dizgeye ait kültürel imgeler, çevirmenin eseri yeniden yazma sürecinde kaynak ve hedef dil kültür dizgeleri arasında karşılaştırmalar yapmasında önemli rol oynar. Kültüre ait imgeler hedef metin okuru üzerinde önemli bir etki yaratabileceğinden dolayı çevirmen, hedef okurun başka kültür dizgesine ilişkin olumlu ya da olumsuz yöndeki algısını oluşturmada önemli bir konum edinir.

Yeniden yazma, kaynak metne ait sosyal, siyasal, ideolojik, kültürel ve ekonomik unsurların hedef dilin, kültür ve yazın dizgelerine göre yeniden yaratımından hareketle gerçekleştirilir. Bu bağlamda, kaynak metnin hedef dilde yeniden yaratım

sürecinde çevirmenin yorumlama, art alan bilgisi ve farklı edinçleri yeniden yaratım sürecini büyük oranda etkiler. Ayrıca bu süreçte çevirmen hedef dil ve kültür dizgesinin etkisi altında da kalabildiğinden dolayı her iki dil, kültür ve yazın dizgesi arasındaki sosyal, siyasal, ekonomik, yazınsal ve kültürel benzerlikleri ve farklılıkları da ayırt etmeye itilir ve kaynak metne ait yapısal ve biçimsel özellikleri, bağlamsal öğeleri hedef dilin kültürüne uygun bir biçimde yeniden yazar (Venuti, 1995: 18). Bu yeniden yazma eyleminde, çeviri neredeyse sürekli olarak en az bir ikili okuma zorunluluğunu beraberinde getirir. Çeviri eseri okumak, onun üretildiği koşulları, kaynak dili ve söylemleri ve bu çeviri eserin okunacağı hedef kültür bağlamını ve alıcısını göz önünde bulundurmaktır demektir.

Bu tür bir yaklaşım yerileştirmeyi beraberinde getirir bir yeniden yazma eylemini zorunlu kılar. Bu yerileştirme, hedef metinde kullanılan kavram ve sözcüklerle, hedef alıcıyı hedef dil, kültür ve yazın dizgelerine ait geleneklerle bir araya getirir. Çeviri, sürekli olarak hedef dile ait bildirişimsel öğelerle kaynak dile ait bildirişimsel öğelerin değiş tokuşu, dolayısıyla da bir yerileştirme sürecidir. Ancak bu yerileştirme her şeyden önce kaynak metindeki baskın yerli öğelerle katı bir biçimde sınırlamak değildir. Sözcüklerin ötesinde metin bağlamında oluşturulan yerileştirme eylemi çevirmenin hedef yazın dizgesinde hedef metni yeniden yazan olarak değerlendirilmesine yol açar ve hedef metnin de kaynak metinden bağımsız bir konumda, hedef yazın dizgesinde özerk bir metin olarak görülmesini ve yaşamını sürdürmesini sağlar. Ama yeniden yazar olarak çevirmenin hedef metinle kurduğu ilişki, kaynak metnin yazarının kendi metniyle kurduğu ilişkiden farklıdır; çünkü kaynak dile ait bir malzemenin neredeyse başka bir dile taşınması söz konusu olduğundan çevirmen yazar ön plana çıkar, kaynak yazar ise arka planda kalır, ama gerçek yazar olarak varlığını hep sürdürür.

Sonuç

Yaratıcılıkla ilgili kuramların büyük ölçüde anlamsal örneklemeden ve anlamsal çerçeveden yararlandığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Bu tür yaklaşımlar çeviri yöntemlerinin yalnızca biçim odaklı sınıflandırılmamaları gerektiği için umut vericidir ve yaratıcı çeviri türlerinin gelişimi için de yol gösterici olabilir. Gerçekte çeviri eylemi bir yaratım, yeniden yaratım veya yeniden yazmadır. Bu bağlamda, çeviri bir metni başka bir dilde yeniden yaratmak ya da yeniden oluşturabilmektir; bu, özel istekten kaynaklanan bir durum değil, tam tersi bir zorunluluk ve bir gereklilikten kaynaklanır. Çünkü kaynak metindeki anlamın hedef metinde doğru ifade edilebilmesi bir yeniden oluşumu, yaratımı gerekli ve zorunlu kılar. Her çeviri anlamı yeniden üreten yeni bir eser meydana getirir. Ama bunun socunda varış dilinde kaynak metin ortaya çıkmaz, bununla birlikte sürekli olarak varlığını sürdürür. Zira çeviri, kaynak metni

söylemeden ona aralıksız göndermede bulunur veya onu özgün metinden ayrılan sözlü bir nesneye dönüştürür. Bu durumda çevirmenin temel görevi, varış dilinde kaynak metinle aynı olmayan eşdeğer bir metin yaratabilmektir. Aslında hiçbir metin tamamıyla özgün değildir, zira dilin kendisi bile özünde başka bir göstergenin çevirisidir. Bu düşünce tersten de söylenebilir: Bütün metinler özgündür zira her çeviri farklıdır. Eğer çevirmen iki dil ve kültür arasında bir aracıysa, sadece varış dilinde kalmaktan ziyade, görevi bir dilden ötekine geçişi sağlayarak iki dil ve iki kültür arasında kalabilmek ve köprü kurabilmektir. Böylelikle özgün metinde gizli olanı varış metninde ortaya çıkarabilir. Bu da çevirmenin bilişsel doğasında yer alan yaratıcı yetilerle ve niteliklerle yeniden yaratımı gerçekleştirmesiyle mümkün olur.

Her kültür kendi algıladığı biçimde anlamı ifade ederek dünyayı da ona göre kavramlaştırır ve biçimlendirir. Dolayısıyla çevirmenin kendi dilinde olmayan bir sözcüyü ya da kavramı hedef dile aktarırken yaratıcılığına başvurması kaçınılmazdır. Bu durum çevirmeni hedef dilin sınırlarını zorlamaya iter. Eğer yaratımı gerçekleştiremezse bu çevirinin alıcılarının kaynak kültüre ait ifadelere uzak kalmasına, hatta bunları hiç anlayamamasına yol açar ve hedef kitlede istenilen yönde etki ve duygu yaratamaz. Çünkü yaratıcı çeviri hedef alıcı kitlede kendi kültürüne aitlik hissi verebilmelidir, dahası kaynak dildeki etkiyi hedef dilde yaratabilecek güçte ve nitelikte olmalıdır.

Eğer yazarlar dilin bağrında bulunuyorlarsa, bu durum çevirmenler içinde geçerlidir, zira bunlar tek bir dilin değil, hem hedef dilin hem de kaynak dilin içinde varlıklarını sürdürürler. Başka bir deyişle çevirmenler yazarlardan daha somut ve daha genel bir biçimde dilin kalbinde yaşarlar. Başka bir dilde ve başka bir kavramsal dizgede yeniden yazmak söz konusu olduğundan, çevirmen özgün metinle aynı şeyi söylemek istediğinde, bunu yeniden oluşturarak gerçekte yeni bir buluş yapar. Elinin altında bulunan özgün eserin doğuşunda yer alan özgün düşünce ve sezgiye olabildiğince yaklaşmak için çevirmen, nesnel bir biçimde eserin anlamını çözmeyi amaçlar. Bu durumda çevirmenin yeteneği yazarınki gibi sanatsal söylemde öznelliğin ifadesiyle ortaya çıkmaz, daha ziyade kaynak eserin anlamına aşırı bir duyarlılık ve başka bir dilde kaynak dildeki anlamı yeniden ve güçlü bir biçimde yaratmaya yönelik büyük bir yatkınlıkla ortaya çıkar. Yazarın yazarı olan çevirmen, bir eseri hedef dilde yeniden yaratma işini tek başına üstlenerek eseri yeniden yaratan, yeniden yazan ve yorumlayandır. Buradaki eser gerçekte çevirmene ait bir üründür, ama özgün eser değil, artık bam başka bir eserdir; neredeyse gerçekte ne yazara ne de çevirmene ait olmayan ortak bir yazınsal üründür de denilebilir.

Çevirmen, kaynak metnin anlam ve duygusunu hedef metne taşımaya çalışır. O halde çevirmen yazara göre daha elverişli konumdadır. Her ikisini de bir yaratıcı olarak ele aldığımızda, çevirmenin elinde daha önceden biçimlendirilmiş tutarlı

bir yazınsal eser vardır, oysaki yazarın elinde hiçbir şey yoktur, “sıfırdan” bir şey oluşturmuş, “sıfırdan” özgün bir yapıt meydana getirmiştir. Bu durumda çevirmenin en çok güçlüklerle karşılaştığı yer, mesleği yazarlık olan biriyle mücadele etmeye sürüklenmesi ve onunla yeniden yaratımda adeta boy ölçüşmeye itilmesidir. Böylelikle kaynak metni yeniden yazan ya da üreten bir özne olarak çevirmen yorumlayıcı ve yaratıcı yeteneği sayesinde özgün metinler ortaya çıkartabilecek bir yazar konumuna yükselebilir. Bu nedenle de her çeviri belli bir dereceye kadar bir buluştur ve özgündür. O halde çeviri de özgün eser gibi kaynak dilde eşi benzeri olmayan bir yapıt olarak varlığını sürdürebilir; özgün yapıt ve çevrilmiş biçimi benzerlikten ziyade metinlerarasılık (*intertextualité*) ilişkisi içerir. Metaforik olarak, eğer çeviri kırık bir testiyse özgün metnin kendisi de kırık bir testidir. Dolayısıyla çeviri asla tamamlanmayan ve sınırlandırılmayan ucu açık bir süreç, çevirmen de yazar gibi, eser okuyucuyla buluşuncaya kadar sürekli bir şeyleri değiştirmeyi tasarlayan yılmaz bir yorumcudur. Sonuç olarak çevirmen yazar, kaynak metin karşısında, tam anlamı oluşturamama endişesinden kaynaklanan, «adeta suçlunun suç işlerken hissettiği duyguyla, kaynak dilde yeniden anlam yaratımını gerçekleştirmeye çalışan, eserin anlam dünyasına hapsolmuş yapayalnız bir sanat emekçisidir.

Kaynakça

- Ballard, M. 1997. Créativité et traduction. *Target*, 9 (1), p. 85-110.
- Ballard, M. 2004. La théorisation comme structuration de l'action du traducteur. *La Linguistique*, 40 (1), p. 51-65.
- Benjamin, W. 2000. « La tâche du traducteur », dans *Oeuvres I*, traduit par Maurice de Gandillac, Rainer Rochlitz et Pierre Rusch, Paris: Gallimard, Folio.
- Bassnett, S. 2002. *Translation Studies*. London, Kanada; New York, ABD: Routledge.
- Berman, A. 1984. *L'Épreuve de l'étranger*. Paris.
- Delisle, J. 1998. *Enseignement de la traduction et traduction dans l'enseignement*(dir.), choix de textes présentés au colloque de Créteil (France) en avril 1997, Ottawa, PUO, coll. « Regards sur la traduction », [Codir. : H. Lee-Jahnke].
- Delisle, J. 1993. *La traduction raisonnée. Manuel d'initiation à la traduction professionnelle de l'anglais vers le français*. Presses de l'Université d'Ottawa Delisle, J. 2005. *Le sens à travers l'histoire de la traduction de l'Antiquité à la fin du XIXe siècle*. [En ligne] : <https://www.academia.edu/5995238/> [consulté le 01 mai 2020].
- Delisle, J. 2005. *L'enseignement pratique de la traduction*. Beyrouth, Université Saint-Joseph, Faculté des Lettres et des Sciences humaines, École de Traducteurs et d'Interprètes, coll. « Sources-Cibles » / Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa, coll. « Regards sur la traduction ».
- Dépré, I. O. 1999. *Théories et pratiques de la traduction littéraire*. Paris: Armand Colin.
- Durieux, C. 1990. « Liberté et créativité en traduction technique ». *La Liberté en traduction, Actes du Colloque international*. Paris: Didier Érudition, p.169-179.
- Delisle, J. 1993. *La traduction raisonnée*, coll. « Pédagogie de la traduction », PUO, (Réimpression revue et corrigée, 1997).
- Eco, U. 2003. *Dire presque la même chose expériences de traduction*. Bompiani, Milano.
- Genette, G. 1982. *Palimpsestes: la littérature au second degré*. Paris.

- Guilford, J. P. 1950. *Creativity*. American Psychologist, 5, p. 444-454.
- Gutt, E. A. 1990. A theoretical account of translation-without a translation theory. Target: *International journal of translation Studies*. 2 (2), p. 135-164.
- Even-Zohar, I. 1987. Yazınsal polisistem içinde çeviri yazının durumu. Çev. S. Paker. *Adam Sanat*. 14, p. 59-68.
- Jääskeläinen, R. 2012. *Translation Psychology*, Handbook of Translation Studies, Cilt:3, s. 191-197.
- Kussmaul, P. 2000. Types of creative translating, in Andrew Chesterman, Natividad Gallardo San Salvador & Yves Gambier (eds). *Translation in Context*. Selected Papers from the EST Congress, Granada 1998, Amsterdam: John Benjamins, s. 117-126.
- Ladmiral, J.-R. 1995. *La Communication interculturelle*. Paris: Armand Colin.
- Ladmiral, J.-R. 1979. Traduire : théorèmes pour la traduction. Paris: Payot.
- Ladmiral, J. R. 1995. "Traduire, c'est-à-dire...: Phénoménologies d'un concept pluriel". *Meta*, 40 (3), p. 409-420.
- Lakoff, G., Johnson, M. 2003. *Metaphors we live by*. Şikago, ABD: University of Chicago Press.
- Laplace, C. 2005. *La genèse de la théorie Interprétative de la traduction*. F. Israël et M. Lederer (Ed.), La Théorie interprétative de la traduction I-Genèse et développement içinde (s.21-66). Paris: Lettres modernes minard.
- Lederer, M. 1994. *La traduction aujourd'hui*. Paris: Hachette FLE.
- Lederer, M., Israël, F. (Ed.). 2005. *La théorie interprétative de la traduction II - Convergences, mise en perspective*. (s.211-228). Paris: Lettres modernes minard.
- Lefevere, A. 1992. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London, Kanada; New York, ABD: Routledge.
- Meschonnic, H. 1999. *Poétique du traduire*. Paris: Verdier.
- May, R. 2013. *Yaratma cesareti*. çev. Alper Oysal, Ankara: Metis Yayınları.
- Munday, J. 2012. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, London and New York: Routledge.
- Pergnier, M. 1993/1978. *Les fondements socio-linguistiques de la traduction*. Presses Universitaires de Lille. *Petit Robert*, 1986. Paris: Dictionnaires le Robert.
- Reiss, K. 1983. Adequacy and Equivalence in Translation, in *The Bible Translator* (Technical Papers), Sayı 34: 3, 301-308.
- Schleiermacher, F. 1973. Methoden des Übersetzens (1813), Das Problem des Übersetzens. Hans Joachim Störig (Ed.), Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 38-70.
- Şiğirci, İ. 2020. *Manuel pratique de traduction. Turc-Français, Français-Turc. Fransızca Çeviri Kılavuzu*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Seleskovitch, D., Lederer, M. 1984. *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier Érudition. Steiner G., 1978. *Après Babel, Une poétique du dire et de la traduction*, trad. de l'anglais par Lucienne Lotringer. Paris: Albin Michel.
- Toury, G. 1985. *In search of a theory of translation*. Porter Institute of Poetics.
- Stolze, R. 2001. *Übersetzungstheorien: Eine Einführung*, 3. Baskı, Gunter Narr Verlag: Tübingen Venuti, L. 1995. *The Translator's invisibility: A History of translation*. London: Routledge.
- Vermeer, H. 1995. *A Skopos Theory of Translation (pre-print)*, Heidelberg.
- Vermeer, H. 2008. *Çeviride Skopos Kuramı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı.

Wilss, W. 1976. Perspectives and limitations of a didactic framework for the teaching of translation. in R.

Brislin (Ed.), *Translation applications and research* (117-137). New York: Gardner.